

การรับรู้และรูปแบบการเผชิญปัญหาของผู้ประสบภัยพิบัติ: กรณีศึกษาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว ในเขตอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

The Perceptions and Coping Style of Disaster Victims: A Case Study of Affected People from Earthquake in Phan District, Chiangrai

ปองสุข ศรีชัย^{1*} และปภาวดี เนตรสุวรรณ²
Pongsook Srichai^{1*} and Paphawadee Netsuwan²

รับบทความ 31 มีนาคม 2564 แก้ไข 6 พฤษภาคม 2564
ตอบรับ 21 พฤษภาคม 2564
Received 31 March 2021 Revised 6 May 2021
Accepted 21 May 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ รูปแบบการเผชิญปัญหา และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการเผชิญปัญหาของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์แผ่นดินไหว ประชากรคือผู้มีภูมิลำเนาและพักอาศัยอยู่ในเขตอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จำนวน 122,644 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ที่ประสบเหตุการณ์แผ่นดินไหวเมื่อเดือนพฤษภาคม 2557 จำนวน 354 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จาก 6 ตำบลของอำเภอพาน เครื่องมือที่ใช้ คือแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 บัณฑิตส่วนบุคคล และตอนที่ 2 แบบสอบถามการรับรู้และรูปแบบการเผชิญปัญหาซึ่งเป็นแบบมาตราประมาณค่าความคิดเห็น 6 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยด้านรวมของการรับรู้และค่าเฉลี่ยด้านรวมของรูปแบบการเผชิญปัญหาอยู่ในระดับมาก และพบว่า อายุ รายได้ ความรู้ความเข้าใจ และความคิด ความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหวมีความสัมพันธ์

¹ สาขาศิลปศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย, เชียงราย 57120
Department of Liberal Arts, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology
Lanna Chiangrai, Chiangrai 57120 Thailand

² สาขาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย, เชียงราย 57120
Department of Science, Faculty of Science and Agricultural Technology, Rajamangala University of Technology Lanna
Chiangrai, Chiangrai 57120 Thailand

* Corresponding author, e-mail: pongsooks@hotmail.com, pongsooks@rmutl.ac.th

กับรูปแบบการเผชิญปัญหา ปัจจัยที่มีขนาดอิทธิพลมากที่สุดได้แก่ ความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว ความคิดความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว และอายุ ตามลำดับ โดยปัจจัยทั้ง 3 นี้สามารถร่วมกันทำนายรูปแบบการเผชิญปัญหาได้ร้อยละ 61 ($R^2 = 0.610$) สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบคือ $Y' = 0.878 + 0.714$ (ความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว) $+ 0.145$ (ความคิดความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว) $- 0.13$ (อายุ)

คำสำคัญ: การรับรู้ การเผชิญปัญหา แผ่นดินไหว

ABSTRACT

This study aimed to investigate the level of the perceptions, the coping style, and the factors influencing the coping style of people who affected by the earthquake event. Population were 122,644 people who are domiciled and residing in Phan district of Chiang rai. The sample were 354 people who experienced in an earthquake in May 2014 by multi-stage sample sampling from 6 sub-districts of Phan district. The research instrument was a questionnaire consisted of two parts including part 1: personal factors and part 2: the six points summated rating scale questionnaire in the perceptions and the coping style. The data were analyzed by frequency, percentage, average, standard deviation, pearson product moment correlation coefficient, and multiple regression.

The results were that the total average of the perceived level and the coping style was at a high level. Age, income, cognitive toward the earthquakes, thoughts and feelings toward the earthquakes were associated with coping styles. The large effect size were cognitive toward the earthquakes, thoughts and feelings toward the earthquakes and age respectively. All these variables could predict coping style at 61% ($R^2=0.610$). Raw score prediction equation was $Y' = 0.878 + 0.714$ (cognitive toward the earthquakes) $+0.145$ (thoughts and feelings toward the earthquakes) $- 0.13$ (age).

Keywords: Perception, Coping style, Earthquake

บทนำ

ปัจจุบันภัยพิบัติทางธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นวาตภัย อุทกภัย โคลนถล่ม แผ่นดินถล่ม แผ่นดินไหว หรือคลื่นทะเลที่เกิดจากแผ่นดินไหว มักเกิดขึ้นอยู่เสมอและรุนแรงมากขึ้นตามสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป และพบว่ามีความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นแบบฉับพลันและรุนแรง โดยที่คนส่วนใหญ่ไม่คาดคิดหรือไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน ภัยพิบัติทางธรรมชาติเหล่านี้ล้วนส่งผลให้บุคคลเผชิญกับภาวะวิกฤตทางจิตใจ (Psychological crisis) เช่น รู้สึกไม่ปลอดภัย นอนไม่หลับ หงุดหงิด เสียใจ หดห่อ ล้าในชีวิตรวดเร็วกลัวต่อเหตุการณ์ที่ประสบมา เกิดความเครียด และอาจพัฒนาไปสู่อาการซึมเศร้า หรือโรคเครียดหลังจากเผชิญเหตุการณ์ที่น่ากลัว (PTSD: Post-Traumatic Stress

Disorder) (มานิช หล่อตระกูล และปราโมทย์ สุนิษฐ์, 2552, น. 176) อีกทั้งส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน รวมถึงระดับประเทศ

ในอดีตที่ผ่านมา คนไทยส่วนใหญ่มักคิดว่าแผ่นดินไหวเป็นเรื่องไกลตัว จึงไม่รู้สึกหวั่นวิตกเนื่องจากไม่ประสบด้วยตนเองหรือคนไทยโดยส่วนมากอาจจะไม่รับรู้ถึงขนาดความรุนแรงที่เกิดขึ้น จนกระทั่งวันที่ 5 พฤษภาคม 2557 จังหวัดเชียงรายได้เกิดแผ่นดินไหวขนาดแรงสั่นสะเทือนอยู่ที่ 6.3 ตามมาตราริกเตอร์ ระดับความลึก 7 กิโลเมตร ซึ่งถือว่าเป็นแผ่นดินไหวที่มีขนาดใหญ่ที่สุดเท่าที่มีมา โดยศูนย์กลางแผ่นดินไหวได้กระจายไปยังบริเวณอำเภอพาน

อำเภอแม่ลาว อำเภอแม่สรวย และอำเภอเมืองเชียงราย ภายในพื้นที่รัศมี 30-112 กิโลเมตร จากเหตุการณ์ในครั้งนี้ ส่งผลให้มีประชาชนเสียชีวิต 1 ราย บาดเจ็บ 107 คน บ้านพัก 15,139 หลังได้รับความเสียหาย ผู้ได้รับผลกระทบบางส่วน ไม่มีที่อยู่อาศัยและสูญเสียทรัพย์สิน ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบสื่อสารได้รับความเสียหาย อาคารต่าง ๆ ของภาครัฐ โรงเรียน โรงพยาบาล รวมทั้งภาคธุรกิจต่างได้รับความเสียหาย แผ่นดินไหวครั้งนี้ยังก่อให้เกิดแผ่นดินไหวตาม (Aftershock) ตามแนวรอยเลื่อนพะเยาซึ่งครอบคลุมอำเภอดังที่กล่าวมา ตั้งแต่วันที่ 5 พฤษภาคม ถึงวันที่ 26 พฤษภาคม 2557 โดยมีแผ่นดินไหวตามรวมทั้งสิ้น 941 ครั้ง (กองเฝ้าระวัง แผ่นดินไหว, 2557; ภาสกร ปนานนท์, 2558) และจนถึง พ.ศ. 2563 ได้เกิดแผ่นดินไหวเป็นระยะ ๆ และเรื่อยมา ในขนาดความรุนแรงต่ำกว่า 4 ริคเตอร์ เช่นในวันที่ 29 พฤษภาคม 2561 ขนาด 2.7 ริคเตอร์ที่อำเภอแม่ลาว วันที่ 16 พฤศจิกายน 2561 ขนาด 3.3 ริคเตอร์ที่อำเภอพาน วันที่ 15 มีนาคม 2562 ขนาด 3.0 ริคเตอร์ที่อำเภอพาน และวันที่ 25 เมษายน 2563 ขนาด 2.3 ริคเตอร์ วันที่ 3 พฤษภาคม 2563 ขนาด 2.2 ริคเตอร์และวันที่ 18 พฤษภาคม 2563 ขนาด 1.8 ริคเตอร์ที่อำเภอแม่ลาว (กองเฝ้าระวังแผ่นดินไหว, 2563) ทั้งนี้มีการคาดการณ์ว่า แผ่นดินไหวอาจเกิดขึ้นได้อีกและอาจจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ประชาชนในหลายพื้นที่ต้อง ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความตื่นตระหนกต่อความรุนแรงและความหวาดระแวงต่อแผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ เนื่องจาก ประชาชนยังไม่เคยประสบเหตุการณ์หรือเตรียมพร้อม รับกับภัยพิบัติในเรื่องแผ่นดินไหวอย่างรุนแรงเช่นนี้มาก่อน ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการเตรียมความพร้อมด้านความรู้ ความเข้าใจ การรับรู้ สร้างวิธีการเผชิญปัญหาที่เหมาะสม ให้กับประชาชน ต่อการเผชิญแผ่นดินไหว ไม่ว่าจะเป็น การเตรียมความพร้อมก่อนล่วงหน้าเหตุการณ์ ขณะเกิด เหตุการณ์ และหลังการเกิดเหตุการณ์ อีกทั้งควรมี การวางแผน ไม่ว่าจะเป็นด้านนโยบาย ด้านปฏิบัติการ ด้านวิชาการและงานวิจัยมารองรับ โดยจากการทบทวน เอกสารผู้วิจัย พบว่า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ

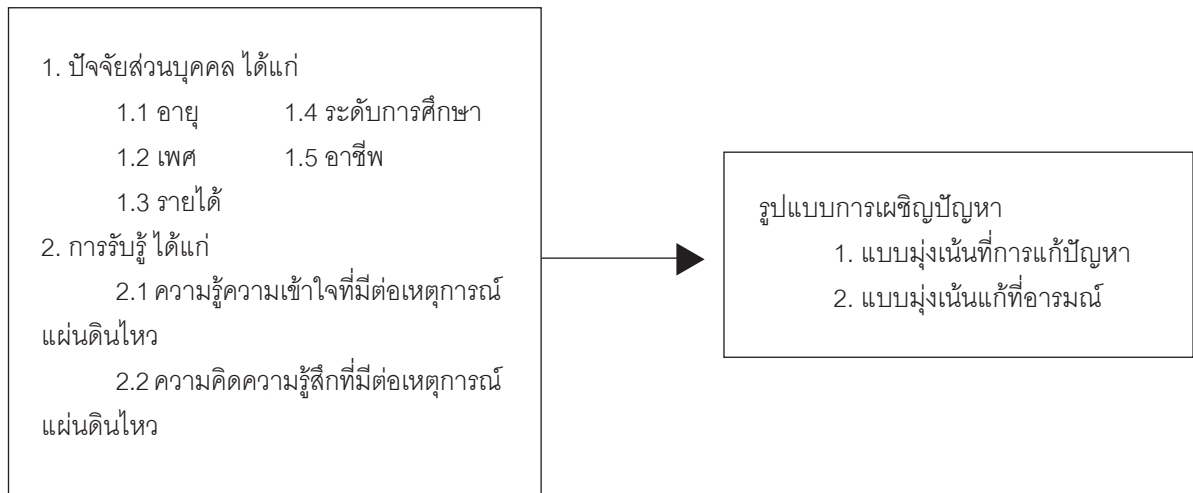
การศึกษาข้อมูลในภาคส่วนของประชาชนเพื่อเป็นการ เตรียมความพร้อมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง หรือวิธีในการปฏิบัติตัวเมื่อเกิดภัยแผ่นดินไหว รวมทั้งข้อมูล ส่วนบุคคลในมิติทางจิตใจนั้นยังมียังไม่เพียงพอ ทั้งนี้ การเตรียมความพร้อมเหล่านี้กับประชาชนจะเกิดขึ้นได้ อย่างแม่นยำและสอดคล้องเหมาะสม จึงควรจะมีการศึกษา ถึงการรับรู้ และลักษณะการเผชิญปัญหาของประชาชน ที่ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว เพื่อให้ได้สารสนเทศสำคัญ ในการสร้างแนวทางในการช่วยเหลือหรือดูแล อีกทั้งเพื่อเป็น ข้อเสนอแนะให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการป้องกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากภัยพิบัติแผ่นดินไหวต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวในเขตอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาระดับรูปแบบการเผชิญปัญหาของ ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์แผ่นดินไหว ในเขตอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบ การเผชิญปัญหาของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจาก เหตุการณ์แผ่นดินไหวในเขตอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยประยุกต์มาจากแนวคิดของ David Dusenbery ในปี 2009 (บุรฉัตร จันทรแดง, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติธัมพร และสัญญา เคนาภูมิ, 2562, น. 57) ซึ่งพิจารณาการวัดพฤติกรรม 3 จากองค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านความรู้ 2) ด้านความคิด และ 3) ด้านพฤติกรรม ในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการเผชิญปัญหา และใช้แนวคิดรูปแบบการเผชิญความเครียดของ Lazarus and Folkman (1984, pp. 141-157) และแนวคิด การรับรู้ของ Bernstein (1999, p. 112) ได้กรอบแนวคิด ในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้ที่มีภูมิลำเนาและพักอาศัยอยู่ในเขตอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จำนวน 122,644 คน กลุ่มตัวอย่างคือผู้ที่ประสบเหตุการณ์แผ่นดินไหวเมื่อเดือนพฤษภาคม 2557 ขนาดกลุ่มตัวอย่างได้จากตารางสำเร็จรูปของ Taro Yamane จำนวนประมาณ 300 คน คัดเลือกโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างที่มาจาก 6 ตำบลจาก 15 ตำบลของอำเภอพาน ได้แก่ ห้วยม้ง สันมะเค็ด เมืองพาน สันติสุข ทรายาว และเจริญเมือง ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างยินยอมให้มีการเปิดเผยข้อมูลเพื่อการศึกษาทางวิชาการแล้ว

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลคือ แบบสอบถามโดยแบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล และตอนที่ 2 แบบสอบถามการรับรู้และรูปแบบการเผชิญปัญหา ซึ่งเป็นแบบมาตราประมาณค่าความคิดเห็น 6 ระดับ ทั้งนี้ผู้วิจัยตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ใช้วิธีดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับ

วัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข และตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item discrimination) เลือกค่า t ที่มีค่าตั้งแต่ 2.0 ขึ้นไป และหาความเชื่อมั่นทั้งฉบับพบว่าแบบสอบถามการรับรู้จำนวน 18 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .917 ส่วนแบบสอบถามรูปแบบการเผชิญปัญหา จำนวน 40 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .957

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถาม จำนวน 400 ฉบับ ให้กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ 6 ตำบลของอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย พบว่า ได้รับกลับคืนมาทั้งสิ้น 354 ชุด จากนั้น จึงตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย

1. ระดับการรับรู้ของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวด้านรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.73) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความรู้ความเข้าใจ และความคิดความรู้สึกต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว แต่ละด้านนั้นอยู่ในระดับมาก

2. ระดับรูปแบบการเผชิญปัญหาของประชาชนด้านรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.88) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แบบมุ่งเน้นที่การแก้ปัญหาที่ใช้มากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การลงมือแก้ปัญหา การยอมรับ และการตีความใหม่ทางบวก ส่วนแบบมุ่งเน้นแก้ที่อารมณ์ที่ใช้มากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การแสวงหาการสนับสนุนทางสังคมเพื่อแก้ปัญหา การแสวงหาการสนับสนุนทางสังคมเพื่อกำลังใจ และการหาทางผ่อนคลาย

3. ปัจจัยในด้านอายุ รายได้ ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว และความคิดความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหวมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการเผชิญปัญหา โดยอายุกับรูปแบบการเผชิญปัญหา มีความสัมพันธ์กันน้อยและเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม ($r = -.221^{**}$) รายได้กับรูปแบบการเผชิญปัญหา มีความสัมพันธ์กันน้อยและเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ($r = .149^{*}$) ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหวกับรูปแบบการเผชิญปัญหา มีความสัมพันธ์กันมาก

และเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ($r = .753^{**}$) และความคิดความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหวกับรูปแบบการเผชิญปัญหา มีความสัมพันธ์กันปานกลางและเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ($r = .575^{**}$)

นอกจากนั้น อายุ ความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว และความคิดความรู้สึก ที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการเผชิญปัญหา โดยร่วมกันอธิบายความแปรปรวนหรือร่วมกันทำนายรูปแบบการเผชิญปัญหาได้ร้อยละ 61 ($R^2 = 0.610$) โดยปัจจัยทำนายที่สำคัญมากที่สุด ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว ($Beta = 0.645^{**}$) รองลงมาคือ ความคิดความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว ($Beta = 0.140^{*}$) และอายุ ($Beta = -0.166^{**}$) ดังผลที่แสดงในตารางที่ 1 และสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบสามารถเขียนได้ดังนี้

$$Y' = 0.878 + 0.714 (\text{ความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว}) + 0.145 (\text{ความคิดความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว}) - 0.13 (\text{อายุ})$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐานสามารถเขียนได้ดังนี้

$$Z' = 0.645 (\text{ความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว}) + 0.140 (\text{ความคิดความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว}) - 0.166 (\text{อายุ})$$

ตารางที่ 1 ค่าสถิติจากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของปัจจัยที่มีต่อรูปแบบการเผชิญปัญหา

ตัวแปร	B	SE	Beta	T	sig
อายุ	-0.13	.003	-.166	-4.031	<.001
รายได้	5.331E-6	.000	.044	1.059	.291
ความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว	.714	.062	.645	11.565	<.001
ความคิดความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว	.145	.058	.140	2.496	.013
ค่าคงที่	.878	.277		3.166	.002

Multiple R=.781, $R^2=.610$, Adj $R^2=.624$, SEE=.591, F=94.230, Sig of F=<.001

อภิปรายผล

ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยโดยนำเสนอเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. การศึกษาระดับการรับรู้และรูปแบบการเผชิญปัญหา พบว่า ประชาชนมีระดับการรับรู้มากและมีการเผชิญปัญหาแบบลงมือแก้ ยอมรับ และตีความใหม่ทางบวกในระดับมาก มีการเผชิญปัญหาแบบมุ่งเน้นแก้ที่อารมณ์โดยมีการแสวงหาการสนับสนุนทางสังคมเพื่อแก้ปัญหา เพื่อหากำลังใจ และการหาทางผ่อนคลายในระดับมาก น่าจะเป็นเพราะประชาชนในเขตอำเภอพานนั้นประสบเหตุการณ์แผ่นดินไหวอยู่อย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่เหตุการณ์แผ่นดินไหวที่รุนแรงที่สุดในปี 2557 ก็ยังมีแผ่นดินไหวตามเกิดขึ้นเรื่อยมาจึงทำให้ต้องมีการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาในหลากหลายลักษณะ หาความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งการยอมรับในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยเพราะสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในรอยเลื่อนพะเยาที่ทำให้อาจเจอเหตุการณ์เช่นนี้อีกครั้ง นอกจากนั้นแล้วสภาพสังคมของอำเภอพานยังคงเป็นสังคมชนบทที่มีความสัมพันธ์และการรวมกลุ่มในลักษณะของเครือญาติมีแบบแผน ประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา และมีการตั้งหมู่บ้านเป็นกลุ่มแบบกระจุก (Cluster) มีการตั้งกลุ่มหรือคุ้ม ที่มีหัวหน้าคุ้มคอยดูแลด้านความเรียบร้อยความปลอดภัยต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านเช่นนี้ จึงทำให้เกิดการพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนช่วยเหลือ ให้กำลังใจจากคนใกล้ชิดหรือคนในชุมชนอยู่เสมอ โดยผลการวิจัยที่ได้นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นวลละออง ทองโคตร, ลำไพร ศรี้อยทอง, ปัทมดา ภูติฐวัฒน์โชค, สุพจน์ แก้วบุตดี และ สุพัทธา กองเพชร (2556) ที่พบว่า ผู้ประสบอุทกภัยที่อาศัยอยู่บ้านพระลับ จังหวัดขอนแก่นส่วนใหญ่มีรูปแบบการเผชิญปัญหาแบบมุ่งแก้ไขปัญหาในระดับสูง วิธีการแก้ไขปัญหาที่ใช้มากที่สุดคือการปรึกษาพ่อแม่ญาติพี่น้อง ส่วนรูปแบบการเผชิญปัญหาแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำเป็นการใช้การพูดคุยปรับทุกข์กับผู้อื่นและให้กำลังใจกัน และยังสอดคล้องกับงานของ สุธิกา ญจน์ ไชยลาภ และ สมบัติ ธิยาพันธ์ (2557, น. 54) ที่พบว่า แนวทางการเตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจเมื่อประสบภัยพิบัติคือ ตั้งสติ

เตรียมความพร้อมทางจิตใจอยู่เสมอ มีการวางแผนรับมือทั้งก่อน ขณะเกิด และหลังเกิด มีการฝึกซ้อมและตระหนักรู้เสมอและตั้งศูนย์เตือนภัย การเฝ้าระวังในชุมชน ติดตามข่าวสารอยู่เสมอ มีคำเตือนในรูปแบบต่าง ๆ และมีระบบเครือข่ายในการช่วยเหลือฟื้นฟูสุขภาพจิตเบื้องต้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้และรูปแบบการเผชิญปัญหานั้น เป็นไปตามแนวคิดของ David Dusenbery ในปี 2009 (บุรฉัตร จันทรแดง, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติธัมพร และสัญญา เคนาภูมิ, 2562, น. 57) ที่กล่าวถึงพฤติกรรมว่าในการวัดพฤติกรรมประกอบด้วยการพิจารณา 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective component-A) ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกที่บุคคลมี 2) องค์ประกอบด้านความคิด (Cognitive component-C) ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความรู้หรือความคิดที่บุคคลมี และ 3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral component-B) หรือองค์ประกอบด้านการแสดงออก ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมของบุคคลที่จะแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรม ทั้ง 3 องค์ประกอบนี้จะสัมพันธ์สอดคล้องกัน หากด้านใดด้านหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป พฤติกรรมหรือการแสดงออกของบุคคลนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ดังนั้นหากมีประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจ และความคิดความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว มีการเปลี่ยนแปลงไปจึงมีความสัมพันธ์ที่จะทำให้รูปแบบการเผชิญปัญหาที่มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นในมิติของการแก้ไขที่ปัญหาหรือแก้ไขที่อารมณ์ ผลที่ได้นี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ราเชนทร์ พูลทรัพย์ และ บุญสม วราเอกศิริ (2560, น. 82) ที่พบว่า ก่อนเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยทราบมาก่อนว่าชุมชนที่อาศัยตั้งอยู่บนแนวรอยเลื่อนที่มีพลังพาดผ่าน อีกทั้งไม่เคยรู้สึกหวั่นวิตกกับแผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นในที่อื่นๆ หลังจากการเกิดแผ่นดินไหวประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยรอบจุดศูนย์กลางรู้สึกตื่นตระหนก หวาดกลัวขาดขวัญกำลังใจ เมื่อสถานการณ์เริ่มคลี่คลายส่วนใหญ่รู้สึกเคยชินและไม่รู้สึกกลัวกับสถานการณ์ดังกล่าว นอกจากนั้นแล้ว Onuma, Shin and Managi (2017, p. 148) ศึกษาในประเทศญี่ปุ่นพบว่าประสบการณ์ที่เคยเผชิญกับ

เหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติมาก่อนมีอิทธิพลทำให้ การเตรียมความพร้อมในการเผชิญภัยพิบัติมีเพิ่มขึ้น และการวิจัยของ Castañeda, Bronfman and Cisternas (2020, p. 1881) พบว่า ประสบการณ์ตรงและความถี่ ในการเผชิญแผ่นดินไหวและสึนามิจะทำให้คนมีระดับ การเตรียมความพร้อมมากที่สุด เศรษฐฐานะทางสังคม ที่แตกต่างกันมีอิทธิพลทำให้ระดับการเตรียมความพร้อม แตกต่างกันไป และกลุ่มวัยกลางคนที่อาศัยอยู่กับคู่สมรส และมีรายได้สูงจะมีระดับการเตรียมความพร้อมในการ เผชิญภัยพิบัติสูง

สำหรับผลครั้งนี้ที่พบว่า อายุซึ่งเป็นปัจจัยส่วนบุคคล มีความสัมพันธ์ในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับรูปแบบการ เผชิญปัญหา ถือว่าสอดคล้องกับงานของ สิริกัญญา สิริสม, เจียมจิต แสงสุวรรณ และจิตภินันท์ ศรีจักรโคโรต (2556, น. 70) ซึ่งศึกษาการเผชิญปัญหาของผู้สูงอายุโรค หลอดเลือดสมองพบว่า อายุเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ ในทิศทางตรงข้ามกับการเผชิญปัญหา และเป็นไปตามที่ Lazarus and Folkman (1984, p. 233) ที่กล่าวไว้ว่า อายุที่เพิ่มขึ้นจะช่วยให้เกิดความรอบคอบในการเผชิญปัญหา มากขึ้นอีกทั้งแสดงให้เห็นในการศึกษาของ กมลชนก สุขเจริญ และนวลฉวี ประเสริฐสุข (2556, น. 119) ที่กล่าวไว้ว่าผู้ใหญ่วัย 60 ปีขึ้นไปที่มีวุฒิภาวะ มีประสบการณ์ในการทำงานมาก ทำให้ปรับตัวได้ง่าย สามารถค้นหาแหล่งที่ช่วยเหลือในการ เผชิญปัญหาได้ดี เมื่อมีอายุเพิ่มขึ้น ระดับวุฒิภาวะก็จะเพิ่มขึ้น มีความสุขุม มองปัญหาได้ถูกต้องตามความเป็นจริง นำเอา ประสบการณ์ที่เคยใช้ได้ผลในอดีตมาร่วมแก้ไข มีความอดทน ในการเผชิญกับปัญหา นอกจากนั้นสังคมไทยยังมีมุมมอง เกี่ยวกับภัยพิบัติว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ ไม่ใช่เรื่องของเด็ก การเตรียมพร้อมเพื่อรับภัยพิบัติที่ผ่านมาให้ความสำคัญ เน้นที่ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ไม่มีความจำเป็นที่ต้องให้ความรู้ เรื่องภัยพิบัติและการเตรียมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติให้แก่เด็ก จึงทำให้เด็กขาดโอกาสในการเข้าถึงการเตรียมความพร้อม รับมือ และทักษะในการเผชิญเหตุการณ์แผ่นดินไหว (ทับทิม ปัตตะพงศ์, บำเพ็ญจิต แสงชาติ และพลสุข ศิริพูล, 2562, น. 50; Paaptanti, 2015, น. 4) ทำให้เห็นว่าอายุ ที่มากขึ้น น่าจะมีส่วนทำให้รูปแบบการเผชิญปัญหานั้น

มีน้อยลงเนื่องจากวัยและประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้นทำให้ ตัดสินใจที่จะเลือกวิธีการจัดการหรือปรับตัวกับปัญหา อย่างที่เป็นรูปแบบเฉพาะที่เหมาะสมกับบริบทสิ่งแวดล้อม และตัวบุคคลนั้น ๆ

3. อิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคลและการรับรู้ ของประชาชนที่มีต่อรูปแบบการเผชิญปัญหาของประชาชน ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์แผ่นดินไหว พบว่า อายุ ความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว และความคิด ความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหวร่วมกันทำนาย รูปแบบการเผชิญปัญหาได้ร้อยละ 61 โดยปัจจัยที่มีขนาด อิทธิพลหรือปัจจัยที่สำคัญมากที่สุดได้แก่ความรู้ความเข้าใจ ต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว ความคิดความรู้สึกที่มีต่อ เหตุการณ์แผ่นดินไหว และอายุ ตามลำดับ สอดคล้องกับ การศึกษาของ Lee and Lee (2019, p. 316) ที่พบว่า ความตระหนักในภัยพิบัติทางธรรมชาติและทางสังคม ระดับการรับรู้ในกลยุทธ์การรับมือกับภัยพิบัติ และระดับข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติมีอิทธิพลต่อความวิตกกังวลและ ภาวะซึมเศร้า นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, น. 121) ได้เล็งเห็นความสำคัญของการรับรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติจึงได้ มีข้อเสนอแนะว่า ในการเตรียมการด้านพัฒนาพื้นที่ ภาคราชการต้องสร้างความรู้ความเข้าใจกับภาคประชาชน ให้ชัดเจน นอกจากนั้นการเตรียมพร้อมของประชาชน เป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ โดยสามารถจัดทำ เป็นคู่มือในการสร้างความรู้ความเข้าใจและแนวทางปฏิบัติ ในสถานการณ์ฉุกเฉิน พร้อมทั้งจัดเตรียมจุดอพยพ ในที่ปลอดภัยในแต่ละพื้นที่เสี่ยงภัย โดยจัดเตรียมเครื่องยังชีพ เบื้องต้นให้เพียงพอ ก่อนการช่วยเหลือจากภาครัฐจะเข้าถึง ทั้งนี้ต้องมีการฝึกซ้อมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ประชาชน สามารถช่วยเหลือตัวเองเบื้องต้นได้อย่างปลอดภัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ควรสร้างความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกในทางบวกต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหวให้กับประชาชนเนื่องจากพบความสัมพันธ์และพบว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลที่สามารถทำนายรูปแบบการเผชิญปัญหาได้ค่อนข้างมากซึ่งจะทำให้ผู้ประสบเหตุการณ์มีการเผชิญปัญหาที่เหมาะสมได้

1.2 ควรมีการสนับสนุนให้ประชาชนมีวิธีการที่หลากหลายหรือมีทักษะสำหรับการแก้ไขจัดการกับปัญหาจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวในมิติด้านต่าง ๆ เนื่องจากประชาชนมีประสบการณ์ในเหตุการณ์แผ่นดินไหวมาแล้วมีการรับรู้ยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับมาก อีกทั้งควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือกัน รวมกลุ่มกันอย่างสร้างสรรค์ เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า รูปแบบการเผชิญปัญหาแบบมุ่งเน้นแก้ที่อารมณ์ที่ใช้กันมากที่สุดคือ การแสวงหาการสนับสนุนทางสังคมเพื่อแก้ปัญหา เพื่อหากำลังใจและผ่อนคลาย ดังนั้นกลุ่มผู้สนับสนุนทางสังคมต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้าง อาทิ สมาชิกในครอบครัว เพื่อน สมาชิกในชุมชน จึงสามารถเป็นแหล่งที่สนับสนุนในการเผชิญปัญหาที่ดีได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับภาวะสุขภาพจิตหรือศึกษาเปรียบเทียบสุขภาพจิตในกลุ่มคนที่มีการใช้รูปแบบการเผชิญปัญหาที่แตกต่างกันเพื่อเป็นข้อมูลในการส่งเสริมสภาวะทางจิตใจที่เกิดตามมาหลังจากพบภัยพิบัติ

2.2 ควรศึกษารูปแบบการจัดการหรือการเตรียมพร้อมรับมือต่อเหตุการณ์ภัยพิบัติในระดับบุคคล โดยเฉพาะในเรื่องแผ่นดินไหวในประเทศไทย

2.3 ควรศึกษาเพิ่มเติมด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ เช่น สัมภาษณ์เชิงลึกในการทำ ความเข้าใจถึงรูปแบบการเผชิญปัญหากับผู้ประสบภัยพิบัติเพื่อคลี่คลายของข้อมูล

2.4 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาวะทางจิตใจหรือสุขภาพจิต เช่น ความเครียด โรคเครียดหลังภาวะเผชิญความรุนแรง (PTSD)

ความเจริญงอกงามหลังเผชิญความรุนแรง (Posttraumatic growth) หรือตัวแปรทางบวก เช่น ความหยิ่งตัว เพื่อให้ได้ข้อมูลในการวางมาตรการหรือนโยบายส่งเสริมสุขภาพจิตได้มากขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กมลชนก สุขเจริญ, และนวลฉวี ประเสริฐสุข. (2556).

พฤติกรรมการเผชิญปัญหาของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
 ชั้นประทวนในสังกัดตำรวจภูธร จังหวัดนครปฐม.

วารสารวิชาการราชภัฏตะวันตก, 8(1), น. 111-123.

กองเฝ้าระวังแผ่นดินไหว. (2557). *แผ่นดินไหวจังหวัด*

เชียงราย. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2563, จาก

<https://earthquake.tmd.go.th/documents/file/seismo-doc-1422078516.pdf>

_____. (2563). *สถิติข้อมูลแผ่นดินไหวที่มีผลกระทบ*

ต่อประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2563,

จาก https://earthquake.tmd.go.th/earthquakestat.html?pageNum_stat=0&totalRows_stat=393

ทับทิม บัตตะพงษ์, บำเพ็ญจิต แสงชาติ และพูลสุข ศิริพูล.

(2562). การรับรู้การเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติ
 ในเด็กวัยเรียนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัย.

วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ, 42(1),
 น. 43-51.

นวลละออง ทองโคตร, ลำไพร สร้อยทอง, ปิณฑา

ภูติธวัชมนไชย, สุพจน์ แก้วบุตดี และสุพิศรา

กองเพชร. (2556). *สภาวะสุขภาพจิตและรูปแบบ*

การเผชิญปัญหาของผู้ประสบภัยอุทกภัย:

กรณีศึกษาตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
 (รายงานการวิจัย). นนทบุรี:

สถาบันพระบรมราชชนก.

บุรฉัตร จันทรแดง, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติธัมพร และ

สัญญา เคนาภูมิ. (2562). *กรอบแนวคิดการวิจัย*

เชิงพฤติกรรมศาสตร์. *วารสารสหวิทยาการวิจัย:*

ฉบับบัณฑิตศึกษา, 8(1), น. 49-60.

- ภาสกร ปนานนท์. (2558). 1 ปี “แผ่นดินไหวแม่ลาว” (ตอนที่ 1) กับอาฟเตอร์ช็อกอีกกว่า 500 วัน-ทำความเข้าใจความแผ่นดินไหว ภัยที่พยากรณ์ไม่ได้. สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2563, จาก <http://thaipublica.org/2015/05/mae-lao-earthquake>.
- มานิช หล่อตระกูล และปราโมทย์ สุคนิษฐ์. (2552). *จิตเวชศาสตร์รามาธิบดี* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ปิยะนงค์ เอ็นเทอร์ไพรซ์.
- ราเชนทร์ พูลทรัพย์ และบุญสม วราเอกศิริ. (2560). แนวทางการจัดการตนเองของชุมชนจากผลกระทบของภัยพิบัติทางธรรมชาติด้านแผ่นดินไหวในจังหวัดเชียงราย. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 10(1), น. 82-97.
- ศิริกัญญา สิริสม, เจียมจิต แสงสุวรรณ และจิตภินันท์ ศรีจักรโคตร. (2556). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเผชิญปัญหาในผู้สูงอายุโรคหลอดเลือดสมอง. *วารสารประสาทวิทยาศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 8(2), น. 70-81.
- สุธีกาญจน์ ไชยลาภ และสมบัติ ธิยาพันธ์. (2557). การเตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจ ในการรับมือกับภัยพิบัติของประชาชนในกรุงเทพมหานคร. *วารสารเกื้อการุณย์*, 21 (ฉบับพิเศษ), น. 44-58.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *การจัดการภัยพิบัติและการฟื้นฟูบูรณะหลังการเกิดภัย กรณีศึกษาไทยและต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- Paaptanti, Duang-ramon. (2558). *เด็ก ๆ คิดอย่างไร เรื่องการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติและการฟื้นคืนสู่ภาวะปกติในเขตชุมชนเมือง*. กรุงเทพฯ: เซฟ เดอะ ชิวเดรนส์.
- Bernstein, D. A. (1999). *Essentials of Psychology*. Boston: Houghton Mifflin.
- Castañeda, J. V., Bronfman, N. C. & Cisternas, P. C. (2020). Understanding the culture of natural disaster preparedness: Exploring the effect of experience and sociodemographic predictors. *Natural Hazards*, 103, pp. 1881-1904.
- Dusenbery, D. (2009). *Living at Micro Scale*. New York: Harvard University.
- Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1984). *Stress Appraisal and Coping*. New York: Springer.
- Lee, E. & Lee, H. (2019). Disaster awareness and coping: Impact on stress, anxiety, and depression. *Perspectives in Psychiatric Care*, 55, pp. 311-318.
- Onuma, H., Shin, K. J., & Managi, S. (2017). Household preparedness for natural disasters: Impact of disaster experience and implications for future disaster risks in Japan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 21, pp. 148-158.